

تحلیل افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی کشاورزی؛ نظریه تعامل عوامل چندگانه

جاسم گلابی فر^۱، یاسر محمدی^{۲*}

پذیرش نهایی: ۱۴۰۴/۰۲/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۳

چکیده

افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی یکی از چالش‌های جدی در نظام‌های آموزشی، به‌ویژه در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی است. این پدیده نه تنها بر یادگیری و موفقیت تحصیلی دانشجویان تأثیر می‌گذارد، بلکه می‌تواند عواقب اجتماعی و اقتصادی گسترده‌ای نیز به همراه داشته باشد. پژوهش حاضر با هدف تحلیل چرایی افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی، از رویکرد تئوری بنیادی استفاده کرده است. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند با ۳۵ دانشجوی تحصیلات تکمیلی جمع‌آوری و تحلیل شدند. نتایج نشان داد که ۶۴ کد مفهومی استخراج شده، در ۱۹ مقوله و ۶ طبقه اصلی دسته‌بندی شدند. عوامل زیرساختی، روانشناختی، آموزشی، اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی به‌عنوان ریشه‌های اصلی افت انگیزه شناسایی شدند که به‌طور علی با یکدیگر مرتبط بودند و عامل روانشناختی به‌عنوان طبقه محوری در نظر گرفته شد. عدم اطمینان از آینده شغلی و عدم رضایت از شرایط موجود، مهم‌ترین دلایل افت انگیزه در حیطه روانشناختی بودند. شناسایی و تحلیل استقرائی پدیده افت انگیزه تحصیلی-پژوهشی در نهایت منجر به ارائه نظریه تعامل عوامل چندگانه شد که نشان می‌دهد انگیزه تحصیلی و پژوهشی یک پدیده چندبعدی است و تحت تأثیر عوامل شش‌گانه‌ای قرار دارد که بصورت علی یکدیگر را تقویت می‌کنند. عناصر این نظریه در انتهای مقاله مورد تشریح و بحث قرار گرفته و می‌تواند راهنمای مناسبی برای سیاست‌گذاران حوزه آموزش عالی در راستای ارائه واکنش مناسب نسبت به افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان باشد. این تحقیق بر لزوم تعامل مؤثر بین آموزش عالی و بازار کار، حمایت مالی از دانشجویان و توجه به نیازهای آنان تأکید می‌کند.

واژگان کلیدی: انگیزه تحصیلی و پژوهشی، تئوری بنیادی، نظریه تعامل عوامل چندگانه، دانشجویان تحصیلات

تکمیلی، آموزش عالی

۱. دانشجوی دکتری، گروه توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

*نویسنده مسئول: y.mohammadi@basu.ac.ir

مقدمه

امروزه افت انگیزه تحصیلی در میان یادگیرندگان یکی از عمده‌ترین مشکلات سیستم آموزشی در اغلب کشورها از جمله کشور ایران است و سالیانه ضررهای علمی، فرهنگی و اقتصادی بسیاری را متوجه دولت‌ها، خانواده‌ها و نظام آموزشی کشورها می‌کند (آزاد و همکاران، ۱۳۹۷). گاهی عوامل پیچیده و ناشناخته‌ای یادگیری دانشجویان و پیشرفت تحصیلی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از جمله این عوامل که تأثیرات شدیدی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان نیز دارد، افت انگیزه تحصیلی است که بیشتر مورد توجه متخصصان قرار گرفته و گاهی خود به عنوان یک عامل مستقل مورد بررسی قرار می‌گیرد (جولهر و همکاران، ۱۳۹۷؛ سیوریکایا، ۲۰۱۹). پدیده افت انگیزه تحصیلی دانشجویان نه تنها یک مشکل فردی بلکه یک معضل اساسی اجتماعی است که عواقب ناشی از آن گریبان‌گیر جامعه نیز خواهد شد. دانشجویانی که دچار افت انگیزه می‌شوند بیش از سایر دانشجویان در معرض خطر جرم و جنایت، دزدی، سوء مصرف مواد، سوء استفاده‌های جسمی، نهایت اختلالات خانوادگی و روانی و غیره قرار می‌گیرند (غفاری، ۱۳۹۶). همچنین کاهش یا افت انگیزه تحصیلی در بین دانشجویان می‌تواند هزینه‌های گزافی را به فرد، خانواده‌ها و جامعه تحمیل کند. آمار بالای افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان به صورت ترک تحصیل، اخراج و یا توقف در تحصیل از نظر هزینه‌های آموزشی، هر ساله خسارت‌های زیادی را به آموزش عالی در کشورهای مختلف جهان وارد می‌کند که کشور ایران نیز از این امر مستثنا نبوده و هر ساله مبالغ زیادی از بودجه کشور به هدر می‌رود و نیروهای بالقوه و سرمایه‌های جامعه که همان نیروی انسانی هستند بی‌ثمر می‌مانند (داوری‌نیا و همکاران، ۱۳۹۹).

افت انگیزه تحصیلی در واقع به مفهوم کاهش عملکرد دانشجو از سطحی رضایت‌بخش به سطحی نامطلوب و نزول آن از یک سطح بالاتر به یک سطح پایین‌تر در آموزش و به معنی عدم موفقیت در تحصیل تعریف می‌شود (آمرایی و همکاران^۲، ۲۰۱۱)؛ احمدی و همکاران (۱۴۰۲). تحقیقات نشان می‌دهد افرادی که با پدیده افت انگیزه تحصیلی مواجه می‌شوند، در سنین بالاتر بیشتر از مواد مخدر استفاده می‌کنند، لذا افت انگیزه تحصیلی و ترک تحصیل دانشجویان می‌تواند تبعات متعددی از جمله اعتیاد به مواد مخدر و الکل و غیره را به دنبال داشته باشد (نجیمی و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین صدمات ناشی از افت انگیزه در بین دانشجویان می‌تواند باعث ایجاد نوعی بدبینی، اضطراب و افسردگی و از طرفی دیگر سبب افت عملکرد تحصیلی دانشجویان شود (معمرحور و همکاران، ۱۳۹۷). به بیان دیگر در صورتی که شخصی دریابد که فعالیت تحصیلی وی رسیدن به اهداف و خواسته‌هایش را به دنبال ندارد، نیروی روانشناختی او کاهش می‌یابد و با آسیب‌های انگیزش روبرو می‌شود. تا جایی که شخص از لحاظ شناختی در ادامه فعالیت خود دچار شک و تردید می‌شود. اختلال در انگیزش می‌تواند در سطح احساسات و رفتار باعث ایجاد مشکلات متعددی شده و

1. Sivrikaya
2. Amrai

مقدمات بدبینی، اضطراب، افسردگی و مشکلات روانی و همچنین افت چشمگیر در عملکرد فردی، اجتماعی و شغلی را فراهم می‌آورد و بر عملکرد تحصیلی شخص نیز اثر منفی بگذارد (بخشنده باورساد، ۱۳۹۴؛ لوکاس و همکاران^۱، ۲۰۲۳). به نظر می‌رسد افت انگیزه تحصیلی در بین دانشجویان رشته‌های کشاورزی به ویژه دانشجویان تحصیلات تکمیلی این رشته بیشتر باشد چرا که شماری از دانشجویان بدون شناخت از ماهیت و اهداف رشته‌های کشاورزی پا به عرصه گذاشته‌اند که می‌تواند در ادامه روی کارایی آنها تأثیر منفی داشته باشد (وطن‌خواه و همکاران، ۱۳۹۱). دلایل متعددی می‌تواند منجر به بروز پدیده افت انگیزه تحصیلی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی شوند که از جمله آنها؛ می‌توان به کیفیت محیط آموزشی، رشته تحصیلی دانشجویان، وضعیت اقتصادی دانشجویان و از همه مهم‌تر آینده شغلی دانشجویان و وضعیت اشتغال آنها اشاره کرد (فریمانی و تشکری، ۱۳۹۷).

در سال‌های اخیر نامناسب بودن وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان رشته کشاورزی باعث شده است تا اقبال عمومی به رشته کشاورزی نسبت به سال‌های قبل به شدت کم شده و متقاضیان کمتری خواهان ورود به این رشته باشند. از طرفی دیگر، اغلب دانشجویان رشته کشاورزی دغدغه ورود به بازار کار در این بخش را دارند و اشتغال پس از فارغ‌التحصیل شدن یکی از بزرگترین دغدغه آنها به شمار می‌رود (عزیزی خالخیلی و منتی‌زاده، ۱۳۹۸). بررسی وضعیت اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصاد کشور حاکی از آن است که بخش کشاورزی تنها ۱۵/۴ درصد سهم اشتغال را در بین بخش‌های اقتصادی کشور به خود اختصاص داده است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰). بدون شک پایین بودن سهم اشتغال در بخش کشاورزی بر روی انگیزه تحصیلی دانشجویان در حال تحصیل برای ادامه تحصیل و موفقیت آنها اثر منفی می‌گذارد. شواهد نشان می‌دهد که عدم برآورده شدن خواسته‌ها و نیازهای کنونی دانشجویان در رابطه با امکانات آموزشی دانشگاه نقش مهمی در وارد کردن صدمات انگیزشی و در پی آن کاهش انگیزه تلاش و فعالیت تحصیلی دارد (جویباری و همکاران، ۱۳۹۷). همچنین برخی دیگر از شواهد ارتباط و تعامل میان دانشجو و استاد را در میزان و فرآیند آموزش و یادگیری دانشجو را اساسی و مهم بیان کردند. شخصیت و جنبه‌های اخلاقی استاد دانشجو، در کنار دانسته‌های علمی و نحوه تدریس وی، می‌تواند فرآیند یادگیری و انگیزه تحصیلی دانشجو برای پیشرفت و ادامه در تحصیل تحت تأثیر قرار دهد (کرمی و زرافشانی، ۱۳۹۰). در واقع نیروی انسانی هر کشور به عنوان سرمایه اصلی آن کشور به شمار می‌رود چرا که پیشرفت و توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی هر کشور در گرو تربیت نیروی انسانی متخصص و ماهر و نهایتاً رشد علمی و افزایش سطح دانش و آگاهی افراد آن جامعه خواهد بود (وطن‌خواه و همکاران، ۱۳۹۱). لذا پیشگیری از افت انگیزه تحصیلی و آسیب‌های روانی متعاقب آن امری ضروری به شمار می‌آید. از طرفی انگیزه تحصیلی در بین دانشجویان رشته کشاورزی و به خصوص دانشجویان تحصیلات تکمیلی این رشته که با چالش‌های متعددی

1. Lucas et al

روبرو هستند، یکی از الزامات یادگیری و افزایش تمرکز آنها برای موفقیت در تحصیل و پیشرفت به شمار می‌آید و چیزی است که به رفتار آنها شدت و جهت می‌بخشد (کاماچو و همکاران^۱، ۲۰۲۱). بنابراین به منظور کاهش آسیب‌های برخاسته از افت انگیزه تحصیلی در بین دانشجویان، بایستی مطالعات زیادی در این زمینه انجام شود. انجام پژوهش در این زمینه از لحاظ کاربردی دارای اهمیت است و برای سیاست‌گذاران و مسئولان برنامه‌ریزی دانشگاه‌ها نیز کاربرد دارد. به دلیل اهمیت کیفیت آموزش و دو موضوع مهم یعنی موفقیت و افت انگیزه تحصیلی و دلایل به وجود آورنده آنها و لزوم برنامه‌های لازم برای دانشجویان (داوری‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸)، یافته‌های این پژوهش را می‌توان در برنامه‌ریزی‌ها جهت توسعه فرهنگی، اجتماعی، آموزشی، اقتصادی و سیاسی جامعه و دانشگاه مورد استفاده قرار داد چرا که با تحلیل چرایی پدیده افت انگیزه تحصیلی می‌توان تا حدود زیادی میزان موفقیت در تحصیل را افزایش داد و میزان افت تحصیلی را کاهش داد. به بیان دیگر بررسی پدیده افت انگیزه تحصیلی دانشجویان و تحلیل چرایی وقوع آن می‌تواند در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌های آموزشی نقش مهمی ایفا نماید و به ارتقاء کیفیت نظام آموزشی کمک شایانی نماید. لذا در این پژوهش نیز سعی بر آن شد تا به تحلیل چرایی پدیده افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی پرداخته شود.

ادبیات تحقیق

انگیزه‌ها، چراهای رفتار هستند چرا که موجب آغاز و ادامه فعالیت می‌شوند و جهت کلی رفتار فرد را تعیین می‌کنند، گاهی نیز به عنوان نیازها، تمایلات، سلیق یا محرکات درونی فرد تعریف می‌شوند (علاقه‌بند، ۱۳۹۹). در واقع انگیزه شامل مجموعه‌ای از نیروها است که موجب می‌شود فرد به روش خاصی عمل کند (رضایی و همکاران، ۱۳۹۴)، همچنین یک عامل روانشناختی درونی فردی است (برودی و همکاران^۲، ۲۰۱۸) و نقش مهمی در تعیین نتایج مثبت زندگی وی ایفا می‌نماید (کلوتویکو همکاران، ۲۰۲۱). بر این اساس انگیزه دلایل رفتار افراد را مشخص می‌کند و مشخص می‌کند که چرا آنها به شیوه‌ای خاص رفتار می‌کنند (آمرایی و همکاران^۳، ۲۰۱۱). انگیزه آدمی تحت تأثیر سلیقه‌ها، گرایش‌ها، علاقه‌ها و آرزوهای مختلف و دیگر نیروهای همانندی قرار دارند که به طور معمول نیاز نامیده می‌شوند. از این منظر، انگیز نوعی آمادگی برای بروز رفتار ارادی و هدفمند برای رفع نیازهای ارضا نشده است (عزیزی خالخیلی و همکاران، ۱۳۹۵).

انگیزه تحصیلی، انگیزه روانشناختی می‌باشد و با اثری که بر فعالیت‌های تحصیلی می‌گذارد و به علاقه‌ای که یادگیرنده جهت دستیابی به اهداف دارد اشاره می‌کند (غلامی پور و همکاران، ۱۳۹۸؛). در واقع انگیزه تحصیلی به نتیجه رساندن موفق یک تکلیف، دستیابی به هدف یا نتیجه معینی از شایستگی در کار را فراهم

1. Camacho et al
2. Brody et al
3. Amrai et al

می‌کند تا موفقیت لازم در امر یادگیری و پیشرفت تحصیلی محقق شود (خاقانی بروجنی، ۱۴۰۰). همچنین گرایش همه جانبه به ارزیابی عملکرد خود با توجه به عالی‌ترین معیارهای تلاش جهت موفقیت در عملکرد و برخورداری از لذتی که با موفقیت در عملکرد همراه است (سبزی و کرمی، ۱۴۰۱).

در گذر زمان مطالعات متعددی در زمینه موضوع مورد مطالعه انجام شده است به عنوان نمونه؛ حدادیان و همکاران (۱۳۹۰)، انگیزه تحصیلی را متأثر از پایگاه اجتماعی والدین، عزت نفس، درآمد والدین، انسجام خانوادگی، روش تدریس معلمان بیان نمودند. گرانسایه و همکاران (۱۳۹۴)، مهمترین علت افت انگیزه تحصیلی در بین دانشجویان را کاربردی نبودن برخی دروس، سبک تدریس استاد و وجود مشکلات شخص دانشجوی مطرح کردند. شریفی علون آبادی و همکاران (۱۳۹۵)، انگیزه پیشرفت تحصیلی را متأثر از عوامل فردی، خانوادگی، آموزشگاهی و زیرساختی، فناوری‌های نوین ارتباطی و عوامل اجتماعی بیان کردند. مقدسی فریمانی و تشکری (۱۳۹۷)، در مطالعه خود دلایل افت انگیزه تحصیلی را جنسیت و وضعیت شغلی پاسخگویان در زمان تحصیل با برخی عوامل انگیزشی نام بردند. همچنین طاهری و جلیلیان (۱۳۹۷)، علت افت انگیزه تحصیلی را عوامل فردی، عوامل آموزشگاهی و عوامل خانوادگی (شرایط عاطفی خانواده، شرایط اجتماعی و اقتصادی، تحصیلات و سطح سواد در خانواده) مطرح کردند. نائیج حقیقی (۱۳۹۸)، انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان را متأثر از طبقه اجتماعی والدین، تحرک اجتماعی، سابقه تحصیلی قبل از ورود به دانشگاه (برای دانشجویان دانشگاه‌ها)، توانایی‌های شناختی و هیجان، میزان انجام تکالیف، بومی بودن (برای دانشجویان دانشگاه‌ها)، طرز تفکر والدین، عوامل فیزیولوژیکی، عوامل روانشناختی و همچنین عوامل محیطی بیان کردند. محمودی و همکاران (۱۳۹۹)، فقدان انگیزه درونی کافی، اوقات فراغت مناسب و کافی، مشکلات اقتصادی، ترس از آینده‌ی شغلی، نبود رابطه مناسب با اساتید، توجه ناکافی به عزت نفس آنان و جدایی از خانواده را دلایل اصلی افت انگیزه تحصیلی نام بردند. از طرفی در مطالعات خارجی نیز به علل مختلف افت انگیزه تحصیلی دانشجویان پرداخته شده است به طور مثال در مطالعه بوکسای و همکاران^۱ (۲۰۱۹) عواملی مانند عدم حمایت عاطفی و اقتصادی از طرف خانواده، شرایط ضعیف بازار کار برای دانشجویان، اشتغال در حین تحصیل، عدم وجود سیاست‌های آموزشی مناسب، نبود ساختارها و امکانات لازم برای دانشجویان، عدم اختصاص وقت کافی برای دانشجویان توسط اساتید، بر کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان مؤثر بودند. همچنین در مطالعه آلیورنینی و لوسیدی^۲ (۲۰۱۱)، یکی از عوامل مؤثر در افزایش انگیزه تحصیلی دانشجویان، وضعیت اقتصادی-اجتماعی والدین بود و در مطالعه پار و بونیتز^۳ (۲۰۱۵) نیز مشارکت و حمایت والدین یکی از عوامل اصلی قلمداد شده است. بر اساس نظر دی وایت و همکاران^۴

1 . Bocsi et al
2 . Alivernini & Lucidi
3 . Parr & Bonitz
4 . De Witte et al.

(۲۰۱۳)، وضعیت اقتصادی ضعیف یکی از عوامل کاهش انگیزه و حتی ترک تحصیل دانشجویان است. در مطالعه کوواکس و همکاران^۱ (۲۰۱۸)، نیز افسردگی و شرایط نامناسب روحی و روانی دانشجویان به دلیل مسائل مختلف خانوادگی و مرتبط با دانشگاه نیز یکی از عوامل اصلی کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان است. از طرفی نیز یلماز و همکاران^۲ (۲۰۱۷)، انگیزه تحصیلی دانشجویان، را متأثر از سوابق استاد، مهارت‌های مدیریت کلاس درس استاد و روش‌های تدریس آن بیان کردند.

با توجه به مطالعات انجام شده می‌توان نتیجه گرفت که انگیزه تحصیلی به عنوان یک شاخص مهم جهت ادامه تحصیل و موفقیت دانشجویان به ویژه دانشجویان تحصیلات تکمیلی که در این دوره وارد مرحله پژوهشی می‌شوند، به شمار می‌آید و در این فرآیند ممکن است موانع متعددی پژوهش آنها را تحت تأثیر قرار دهد. بررسی مطالعات پیشین نشان می‌دهد که اغلب آنها تمرکز خود را بر شناسایی و تبیین عواملی که انگیزه تحصیلی دانشجویان را متأثر می‌کنند گذاشته‌اند و تاکنون مطالعه‌ای به ارائه نظریه و یا طراحی مدل در این زمینه انجام نشده است. لذا در این تحقیق، هدف بر آن شد تا به تحلیل چرایی پدیده افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی پرداخته شود که برای این منظور از روش تئوری بنیانی (گرند تئوری) استفاده شد که در ادامه به جزئیات این روش پرداخته شده است.

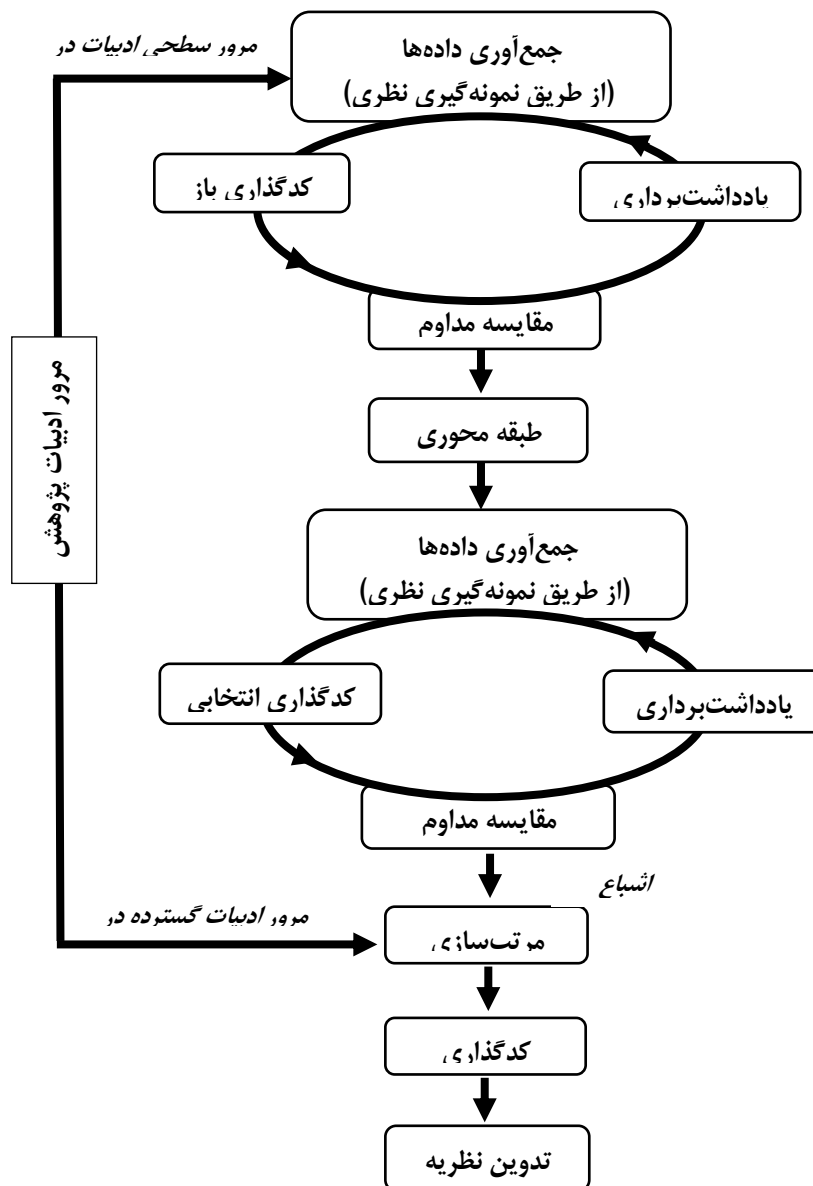
روش

تحقیق حاضر بر مبنای هدف پژوهش، از نوع تحقیقات اکتشافی بوده و از پارادایم کیفی با رویکرد استقرایی بهره می‌برد. به منظور دستیابی به هدف تحقیق و تحلیل چرایی پدیده افت انگیزه تحصیلی و تحقیق دانشجویان تحصیلات تکمیلی از روش کیفی تئوری بنیانی (گرند تئوری) استفاده شد که برای مطالعه اکتشافی ابعاد مختلف یک پدیده بر مبنای تجربیات ذهنی خود کنشگران و دستیابی به معانی و مفاهیم کلی بسیار مفید است. به همین منظور، جامعه آماری تحقیق را کنشگران اصلی تحقیق یعنی دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی تشکیل دادند. نمونه‌های مطالعه شده با روش غیراحتمالی از نوع در دسترس انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختار یافته بود. مصاحبه‌ها به روش حضوری با ۳۵ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی و با تعیین وقت قبلی و اجازه از آنها انجام شد و هر مصاحبه تقریباً ۴۵ دقیقه به طول انجامید.

فرآیند انجام تحقیق بر مبنای روش کیفی تئوری بنیانی به صورت گرافیکی در شکل (۱) آورده شده است. همانطور که قابل مشاهده است، در این مطالعه، طی یک فرآیند دو مرحله‌ای به مرور ادبیات تحقیق پرداخته شد. ابتدا به صورت سطحی و نه خیلی عمیق قبل از مرحله جمع‌آوری داده‌ها و دیگری به صورت گسترده‌تر

1. Kovacs et al
2. Yilmaz

پس از کدگذاری انتخابی و برای تدوین مدل نهایی است. جمع‌آوری داده‌ها نیز طی فرآیند نمونه‌گیری نظری انجام شد. در نمونه‌گیری نظری، فرآیند جمع‌آوری داده‌ها همزمان با فرآیند کدگذاری و تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق مکانیسم مقایسه مداوم نتایج کدها با نیازهای اطلاعاتی و کدهای جدید انجام می‌شود و این فرآیند هم در مرحله کدگذاری باز و هم در مرحله کدگذاری انتخابی تکرار می‌شود تا همچنان که داده‌ها تحلیل و کدها استخراج می‌شوند در صورت نیاز کدهای جدید نیز استخراج شوند (شکل ۱).

شکل ۱. فرآیند تدوین تئوری بنیانی (گرند تئوری)

یافته‌ها

همانطور که پیش‌تر نیز اشاره شد در این تحقیق، پژوهشگر پس از انجام مصاحبه با ۳۵ نفر از صاحب‌ه‌شوندگان فرآیند مصاحبه را متوقف کرد چرا که کدهای به‌دست آمده بعد از مصاحبه با این تعداد از دانشجویان کاملاً تکراری بودند به عبارتی دیگر می‌توان گفت که بعد از انجام مصاحبه با ۳۵ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی فرآیند جمع‌آوری داده‌ها به حالت اشباع نظری رسید. تحلیل داده‌ها با فرآیندی منظم، از مقایسه داده‌ها صورت گرفت. در این تحقیق برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از کدگذاری سه مرحله‌ای شامل ۱- کدگذاری باز، ۲- کدگذاری محوری و ۳- کدگذاری انتخابی استفاده شد.

کدگذاری باز

در مرحله اول ابتدا داده‌های جمع‌آوری شده طبقه‌بندی شده و به هر طبقه یک عنوان مناسب داده شد و سپس از دل آن‌ها مفاهیم و مقولات استخراج شد و خوشه‌های مفهومی تشکیل شدند که هر کدام به مقولاتی خاص تعلق داشته و سرانجام از ارتباط این مقولات شالوده‌ای تشکیل شد و مدل مورد نظر برای توضیح پدیده چرایی افت انگیزه تحصیلی به‌وجود آمد (جدول ۱).

جدول ۱. مفاهیم استخراج شده در مرحله کدگذاری باز

شماره کد	مفاهیم	فراوانی
۱	کمبود آزمایشگاه‌های مجهز	۱۳
۲	نبودن یا کمبود برخی مواد آزمایشگاهی	۱۵
۳	فقدان امکانات برای پژوهش میدانی	۹
۴	مناسب نبودن شرایط روحی و جسمی دانشجویان	۷
۵	عدم تطابق آموزش با توانایی‌ها و نیازهای دانشجویان	۱۰
۶	ضعف بنیه اقتصادی خانواده دانشجویان	۱۷
۷	اوضاع سیاسی و اجتماعی ملتهب جامعه	۸
۸	شیوع حوادث غیرمترقبه مانند اپیدمی کرونا و تبعات آموزشی آن در جامعه	۱۱
۹	نگرانی دانشجویان از آینده شغلی خود	۱۶
۱۰	فقدان حمایت مالی از دانشجویان از طرف دانشگاه و نظام آموزشی	۱۸
۱۱	تداخل مسئولیت‌های زندگی متاهلی و کارهای پژوهشی	۱۰
۱۲	درگیری ذهنی دانشجویان به فرآیند ازدواج	۸
۱۳	اهتمام دانشجویان به مشاغل پاره‌وقت بجای پژوهش	۱۷
۱۴	فقدان علاقه به دوره تحصیلات تکمیلی	۷
۱۵	ورود به تحصیلات تکمیلی با اهداف غیرپژوهشی (مانند تاخیر سربازی)	۵
۱۶	نگرانی دانشجویان بابت بالا رفتن سن	۸
۱۷	افزایش مسئولیت‌های فردی و خانوادگی دانشجویان	۱۲
۱۸	ایجاد فرصت‌های شغلی برای دانشجویان	۲۳
۱۹	فقدان هدف و برنامه مشخص جهت ورود به دوره تحصیلات تکمیلی	۷
۲۰	عدم اعتقاد به کفایت علمی تیم تحقیق	۵
۲۱	همکاری و تعامل ضعیف بین تیم تحقیق و دانشجویان	۲۱
۲۲	عدم همخوانی رشته تحصیلی و شغل دانشجویان	۸
۲۳	تعطل در کسب نمره زبان	۱۷

شماره کد	مفاهیم	فراوانی
۲۴	رفتارهای خودمحورانه استاد راهنما	۲۲
۲۵	نداشتن منبع درآمد حین تحصیل	۲۶
۲۶	نداشتن اعتماد به نفس کافی	۱۳
۲۷	نداشتن شغل متناسب با رشته تحصیلی	۲۰
۲۸	فقدان شرایط تشکیل خانواده مستقل	۱۱
۲۹	پایین بودن روحیه و انگیزه کار پژوهشی سایر دانشجویان	۱۴
۳۰	فقدان علاقه دانشجو به موضوع پایان‌نامه یا رساله تحقیق	۱۶
۳۱	اصرار و اجبار استاد در فرآیند انتخاب موضوع پایان‌نامه یا رساله تحقیق	۱۹
۳۲	عدم همکاری بین استاد راهنما و دانشجو در فرآیند تحقیق	۲۲
۳۳	فقدان زمان کافی استاد راهنما بدلیل مسئولیت‌های شغلی و مدیریتی	۱۸
۳۴	بازخوردهای منفی خانواده و اطرافیان	۹
۳۵	ایجاد بسترهای لازم برای تبدیل ایده دانشجو به عمل	۱۵
۳۶	بی ارزش شدن وجه تحقیقات در جامعه	۱۰
۳۷	عدم اعتقاد دانشجو به کاربردی بودن و مهم بودن نتایج پژوهش در آینده	۷
۳۸	بالا بودن بیکاری فارغ‌التحصیلان رشته کشاورزی	۲۸
۳۹	انتخاب رشته بدون شناخت و اطلاعات کافی	۷
۴۰	عدم برآورده شدن انتظارات و نیازهای دانشجو در دانشگاه	۳
۴۱	پایین بودن سلامت روانی و افسرده بودن	۵
۴۲	توان جسمی پایین و مستعد بیماری	۳
۴۳	فقدان علاقه به دانشگاه در حال تحصیل	۱۱
۴۴	برخورد نامناسب برخی از اساتید با دانشجو	۱۴
۴۵	انتظارات بیش از حد اساتید از دانشجو	۱۷
۴۶	مشارکت ندادن و عدم اعتماد استاد به دانشجو	۱۵
۴۷	ایجاد تناسب بین پذیرش دانشجو و نیاز بازار کار	۳۱
۴۸	سختگیری بیش از حد برخی از اساتید	۱۹
۴۹	انتظارات بیش از حد خانواده و اطرافیان از دانشجو	۷
۵۰	عدم همکاری پاسخگویان با دانشجو در فرآیند تکمیل پرسشنامه‌ها	۹
۵۱	بالا بودن هزینه‌های دانشگاهی	۱۶
۵۲	تنزل یافتن جایگاه رشته کشاورزی در جامعه	۸
۵۳	تورم و گرانی در کشور	۱۳
۵۴	بی ارزش شدن ارزش پول ملی	۶
۵۵	تحریم‌های بین‌المللی	۷
۵۶	عدم اختصاص فرصت‌های مطالعاتی کافی برای دانشجویان	۵
۵۷	چالش‌های درون خانوادگی	۳
۵۸	پناه آوردن به درس و ادامه تحصیل صرفاً برای فرار از فشار بیکاری	۱۲
۵۹	مناسب نبودن سیاست‌های دانشگاه	۱۴
۶۰	ضعیف سیاست‌ها و مدیریت آموزشی کشور	۱۱
۶۱	نگرانی در مورد اعضاء خانواده	۴
۶۲	مطابقت نداشتن واحدهای درسی با نیازهای دانشجو	۹
۶۳	بی احترامی به فرهنگ و قومیت دانشجو	۲
۶۴	عدم توجه لازم و کافی به رشته کشاورزی	۱۲

منبع: یافته‌های تحقیق

کدگذاری محوری

بعد از انجام مرحله کدگذاری باز و استخراج مفاهیم از دل داده‌های خام، مرحله بعد کدگذاری محوری انجام شد. در این مرحله مقوله‌ها به صورت یک شبکه مرتبط با هم قرار می‌گیرند. یافتن کدهای مشترک و مقوله‌بندی محوری، نیازمند مقایسه دائمی داده‌ها است (افراخته و همکاران، ۱۳۹۵). به این منظور در این مرحله، داده‌های کدگذاری شده با یکدیگر مقایسه شدند و موارد مشابه حول محور مشترکی قرار گرفتند و خوشه‌هایی با مفاهیم جدید تشکیل دادند تا بعد از کدگذاری نیز پیوند بین مقوله‌ها مشخص شد. با توجه به نتایج حاصل از بحث گروه‌های کانونی متمرکز با جامعه هدف و استنتاج مفاهیم استخراج شده از کدگذاری باز، در مرحله کدگذاری محوری پدیده افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی در شش عامل طبقه‌بندی شد. طبق داده‌های جدول (۲)، عامل «ضعف بازار کار رشته کشاورزی» با فراوانی ۳۱ تکرار، بیشترین سهم و عامل «بی‌احترامی به فرهنگ و قومیت دانشجوی» با فراوانی ۲ تکرار، کمترین نقش در بین عامل‌های افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی را داشتند. کدهای مربوط به هر کدام از عامل‌های محوری پدیده افت انگیزه تحصیلی در زیر ارائه شده است.

جدول ۲- مقولات و طبقات استخراج شده در مرحله کدگذاری محوری

طبقات	مقوله‌ها	مفهوم
زیرساختی	کمبود امکانات و تسهیلات لازم جهت انجام کارهای آزمایشگاهی	کمبود آزمایشگاه‌های مجهز (A1)
		نبودن یا کمبود برخی مواد آزمایشگاهی (A2)
		فقدان امکانات برای پژوهش میدانی (A3)
آموزشی	تعامل ضعیف استاد- دانشجو	رفتارهای خودمحورانه استاد راهنما (B1)
		سختگیری بیش از حد برخی اساتید (B2)
		عدم همکاری بین استاد راهنما و دانشجو در فرآیند تحقیق (B2)
		عدم اعتقاد به کفایت علمی تیم تحقیق (B3)
		فقدان زمان کافی استاد راهنما بدلیل مسئولیت‌های شغلی و مدیریتی (B4)
		همکاری و ارتباط ضعیف بین تیم تحقیق و دانشجو (B5)
		انتظارات بیش از حد اساتید از دانشجو (B6)
سیاست‌ها و قوانین نامناسب دانشگاه	مناسب نبودن سیاست‌های دانشگاه (B7)	
	عدم اختصاص فرصت‌های مطالعاتی کافی برای	

طبقات	مقوله ها	مفهوم
روانشناختی	عدم اطمینان از آینده	دانشجویان (B8)
		مطابقت نداشتن واحدهای درسی با نیازهای دانشجو (B9)
		عدم برآورده شدن انتظارات و نیازهای دانشجو در دانشگاه (B10)
		عدم تطابق آموزش با توانایی‌ها و نیازهای دانشجو (B11)
	محیط آموزشی فاقد انگیزه و تلاش	پایین بودن روحیه و انگیزه کار پژوهشی سایر دانشجویان (B12)
		نگرانی دانشجویان از آینده شغلی خود (C1)
	عدم اطمینان از آینده	نگرانی دانشجویان بابت بالا رفتن سن (C2)
		عدم اعتقاد دانشجو به کاربردی بودن و مهم بودن نتایج پژوهش در آینده (C3)
		فقدان علاقه به دوره تحصیلات تکمیلی (C4)
	عدم رضایت از شرایط موجود	عدم همخوانی رشته تحصیلی و شغل دانشجو (C5)
		فقدان علاقه دانشجو به موضوع پایان‌نامه یا رساله تحقیق (C6)
		فقدان علاقه به دانشگاه در حال تحصیل (C7)
	فقدان شناخت و هدف‌گذاری صحیح	ورود به تحصیلات تکمیلی با اهداف غیرپژوهشی (مانند تاخیر سربازی) (C8)
		فقدان هدف و برنامه مشخص جهت ورود به دوره تحصیلات تکمیلی (C9)
		پناه آوردن به درس و ادامه تحصیل صرفاً برای فرار از فشار بیکاری (C10)
		انتخاب رشته بدون شناخت و اطلاعات کافی (C11)
	شرایط جسمی و روحی نامناسب	مناسب نبودن شرایط روحی و جسمی دانشجو (C12)
		نداشتن اعتماد به نفس کافی (C13)
		پائین بودن سلامت روانی و افسرده‌بودن (C14)
	درگیری‌های ذهنی زندگی مشترک	توان جسمی پائین و مستعد بیماری (C15)
		تداخل مسئولیت‌های زندگی متاهلی و کارهای پژوهشی (C16)
درگیری ذهنی دانشجو به فرآیند ازدواج (C17)		
افزایش مسئولیت‌های فردی و خانوادگی دانشجو (C18)		
نگرانی‌های خانوادگی دانشجو	فقدان شرایط تشکیل خانواده مستقل (C19)	
	انتظارات بیش از حد خانواده و اطرافیان از دانشجو (C20)	
	چالش‌های درون خانوادگی (C21)	

طبقات	مقوله ها	مفهوم
اقتصادی	وضعیت ضعیف مالی دانشجو	نگرانی در مورد اعضاء خانواده (C22)
		بازخوردهای منفی خانواده و اطرافیان (C23)
		ضعف وضعیت اقتصادی خانواده دانشجو (D1)
		نداشتن منبع درآمد حین تحصیل (D2)
		بالا بودن هزینه‌های دانشگاهی دانشجو (D3)
	عدم حمایت مالی از دانشجو	فقدان حمایت مالی از دانشجو از طرف دانشگاه و نظام آموزشی (D4)
		اهتمام دانشجو به مشاغل پاره‌وقت بجای پژوهش (D5)
	بی ثباتی اقتصاد کلان کشور	تورم و گرانی در کشور (D6)
		تحریم‌های بین المللی (D7)
		بی ارزش شدن ارزش پول ملی (D8)
اجتماعی	شرایط ملتهب اجتماعی کشور	اوضاع سیاسی و اجتماعی ملتهب جامعه (E1)
		بی ارزش شدن وجه تحقیقات در جامعه (E2)
	کم شدن ارزش علم در جامعه	تنزل یافتن جایگاه رشته کشاورزی در جامعه (E3)
		عدم همکاری پاسخگویان با دانشجو در فرآیند تکمیل پرسشنامه‌ها (E4)
	تبعیض و نژادپرستی	بی احترامی به فرهنگ و قومیت دانشجو (E5)
	بیماری‌ها واگیر گریبان گیر جامعه	شیوع حوادث غیرمترقبه مانند اپیدمی کرونا و تبعات آموزشی آن در جامعه (E6)
مدیریتی	کارآفرین شدن دانشگاه‌ها و تربیت دانشجویانی خلاق	ایجاد بسترهای لازم برای تبدیل ایده دانشجو به عمل (F1)
		ایجاد فرصت‌های شغلی برای دانشجو (F2)
	تقویت مدیریت و نظام برنامه‌ریزی آموزش کشور	توجه لازم و کافی به رشته کشاورزی (F3)
		ایجاد تناسب بین پذیرش دانشجو و نیاز بازار کار (F4)
		اتخاذ و اجرای سیاست‌های مناسب برای مدیریت درست بخش آموزشی کشور (F5)

پس از بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌ها و دستیابی به مفاهیمی مختلف (جدول ۲) از جمله؛ کمبود آزمایشگاه‌های مجهز، رفتارهای خودمحورانه استاد راهنما، متناسب نبودن سیاست‌های دانشگاه، نگرانی دانشجو از آینده شغلی و غیره اقدام به دسته‌بندی این مفاهیم در چند مقوله از جمله؛ کمبود امکانات و تسهیلات لازم جهت انجام کارهای آزمایشگاهی، تعامل ضعیف استاد و دانشجو، سیاست‌ها و قوانین نامناسب دانشگاه، عدم اطمینان از آینده، عدم رضایت از شرایط موجود، وضعیت مالی دانشجو، شرایط ملتهب اجتماعی کشور، کارآفرین نبودن دانشگاه و غیره مجدداً مفاهیم به چند طبقه کلی‌تر زیرساختی، آموزشی، روانشناختی، اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی دسته‌بندی شده‌اند. در نتیجه در مرحله بعد این امکان فراهم شد که با توجه

به طبقات شکل گرفته و ارتباطی که بین آنها وجود داشت، مدلی فرضی در مورد افت انگیزه تحصیلی دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی تدوین گردید که در ادامه به توضیح و تفسیر اجزای این مدل (شکل ۲) پرداخته شده است.

شرایط علی

این شرایط باعث ایجاد و شکل‌گیری پدیده یا طبقه محوری می‌شوند. این شرایط را مجموعه‌ای از طبقات به همراه ویژگی‌هایشان تشکیل می‌دهد. طبقات مربوط به شرایط علی دو مورد بودند که عبارتند از موانع زیرساختی و موانع آموزشی که هر کدام از این طبقات به چند زیرطبقه (مفهوم) تقسیم می‌شوند. موانع زیرساختی شامل کمبود امکانات و تسهیلات لازم جهت انجام کارهای آزمایشگاهی بود. دانشجویان به دلیل کمبود امکانات لازم برای انجام کارهای آزمایشگاهی مربوط به تحقیق خود با چالش جدی روبرو می‌شوند و این مسئله می‌تواند فرآیند و مدت دوره تحقیق آنها را طولانی کند در این زمینه یکی از دانشجویان عنوان کردند که "امکانات آموزشی (مواد اولیه، ابزار مورد نیاز آزمایش و غیره) برای انجام فعالیت‌های پژوهشی نیست یا به سختی پیدا می‌شود". دیگر طبقه مربوط به شرایط علی موانع آموزشی بودند که شامل چند زیرطبقه از جمله؛ تعامل ضعیف استاد- دانشجو، سیاست‌ها و قوانین نامناسب دانشگاه، محیط آموزشی فاقد انگیزه و تلاش می‌باشد. در برخی اوقات دانشگاه‌ها سیاست‌ها و قوانینی را اتخاذ می‌کنند که دانشجو در نتیجه این سیاست تحت فشار قرار می‌گیرد مانند اجبار به ارائه مدرک زبان و نمره زبان حد نصاب دانشگاه قبل از آزمون جامع باعث شده که برخی از دانشجویان به دلیل ناتوانی در ارائه به موقع مدرک زبان حق شرکت در آزمون جامع و ورود به مرحله پژوهشی را ندارند و این مسئله باعث افت روحیه و انگیزه دانشجو و در پی آن افزایش طول دوره تحصیلی وی می‌شود. همچنین تعامل نامناسب استاد و دانشجو و سخت‌گیری استاد راهنما و اجبار کردن دانشجو برای کار روی موضوع خلاف میل و علاقه دانشجو به مرور افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجو را دنبال خواهد داشت. در این مورد یکی از دانشجویان عنوان کردند که " انگیزه و علاقه‌ام در اثر رفتارهای خودخواهانه استاد راهنما و اولویت دادن منافع شخصی خود به شدت کاهش پیدا کرده است".

پدیده محوری

در این تحقیق پس از بررسی طبقات و ارتباط بین آنها، بررسی اهمیت هر کدام از این طبقات و میزان ارتباطی که یک طبقه با طبقات دیگر دارد از بین شش طبقه زیرساختی، آموزشی، روانشناختی، اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی؛ طبقه مربوط به عامل روانشناختی که خود شامل شش زیرطبقه؛ عدم اطمینان از آینده، عدم رضایت از شرایط موجود، فقدان شناخت و هدف‌گذاری صحیح، شرایط جسمی و روحی نامناسب و درگیری‌های ذهنی زندگی مشترک می‌باشد، به عنوان طبقه محوری انتخاب و در مرکز مدل قرار داده شد و ارتباط سایر طبقات با آن نیز تعیین گردید. در واقع انتخاب پدیده محوری شرایط خاصی دارد که در این

تحقیق مورد توجه قرار گرفت از جمله این شرایط این که بتوان آن را در مرکز قرار داد یعنی همه طبقه‌های اصلی دیگر بتوانند به آن ربط داده شوند و بتوان آن را به کرات در داده‌ها مشاهده کرد یعنی در همه طبقات، نشانه‌هایی وجود دارند که به مفهوم این طبقه اشاره می‌کنند، توضیح و شرحی که با ربطدهی طبقه‌ها به یکدیگر (براساس طبقه محوری) ارائه شده و تکامل پیدا می‌کند منطقی و سازگار باشد، باید بتوان برای بیان این طبقه نام یا عبارتی به کار برد که به قدر کافی انتزاعی باشد. وقتی این طبقه مورد پالایش، توسعه و بهبود قرار می‌گیرد باید به عمق اکتشاف و تبیین نظریه افزوده شود و در نهایت اگر شرایط تغییر کند، تبیین و توصیفی که براساس این طبقه در مورد حدودی ارائه می‌شود باید کماکان به قدرت خودت باقی بماند. هرچند تا حدودی تغییراتی در نحوه بیان آن به وجود بیاید.

بستر حاکم

به شرایط خاصی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند، بستر گفته می‌شوند. این شرایط را مجموعه‌ای از مفاهیم، طبقات یا متغیرهای زمینه‌ای تشکیل می‌دهند. در این پژوهش بستر حاکم شامل یک طبقه تحت عنوان عامل اقتصادی است که خود به چند زیرطبقه؛ بی ثباتی اقتصاد کلان کشور، عدم حمایت مالی از دانشجو و وضعیت ضعیف مالی دانشجو است. در سال‌های اخیر شرایط نامناسب اقتصادی کشور در اثر ضعف مدیریتی و تحریم‌های از سوی سایر کشورها پیامدهای منفی زیادی را برای جامعه داشته که جامعه دانشگاهی و به خصوص دانشجویان نیز از این پیامدها تحت تأثیر قرار گرفتند. نداشتن منبع درآمد مناسب برای دانشجویان در حین تحصیل و عدم حمایت مالی از دانشجو منجر به این شده که اکثر دانشجویان تحصیلات تکمیلی که شرایط مالی خانواده آنها نیز مناسب نیست برای تأمین هزینه‌های روزمره دانشگاه و آینده خود پس از دانشگاه به دنبال شغل مناسب گردند که این مسئله باعث می‌شود که دانشجو وقت کافی و ذهن آرام برای پیگیری کارهای پژوهشی خود را نداشته باشد. در این زمینه یکی از مصاحبه‌شوندگان بیان کردند که " وقتی من دانشجو از لحاظ مادی حمایت کافی نمی‌شوم و از طرفی منبع درآمدی نداشته باشم این مسئله ذهن مرا درگیر می‌کند و این باعث می‌شود که روحیه کاری من ضعیف شود".

شرایط مداخله‌گر

شرایط بستری یا محیطی عمومی هستند که راهبردها از آنها متأثر می‌شوند. این شرایط را مجموعه‌ای از متغیرهای میانجی و واسط تشکیل می‌دهند. شرایط مداخله‌گر، شرایط ساختاری هستند که مداخله سایر عوامل را تسهیل یا محدود می‌کنند. شرایط مداخله‌گر نیز شامل یک طبقه تحت عنوان مسائل اجتماعی می‌باشد. این طبقه خود شامل چهار زیرطبقه از جمله؛ شرایط ملتهب اجتماعی کشور، کم شدن ارزش علم در جامعه، تبعیض و نژادپرستی و بیماری‌های واگیر گریبان‌گیر جامعه می‌باشد. در این زمینه یکی از دانشجویان عنوان کردند که " مشکلات اجتماعی و اتفاقاتی که هر از گاهی در جامعه رخ می‌دهد روحیه پژوهشی و

تحصیلی مرا به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد". یکی دیگر از مصاحبه‌شوندگان نیز عنوان کردند که "تحقیقات متأسفانه بی ارزش شدند و فقط یک کار پژوهشی انجام می‌شود و به ویتترین تحقیقات قبلی اضافه می‌شود و مورد استفاده قرار نمی‌گیرد". همچنین یکی دیگر از دانشجویان نیز بیان کردند که "بیماری کرونا باعث شد از دانشگاه دور باشیم و ارتباطات ما و دانشگاه کم شد که باعث دل‌سردی و طولانی شدن دوره تحقیق شد".

راهبردها

کنش‌ها یا تعاملاتی که از پدیده محوری منبعث می‌شوند. راهبردها نیز شامل یک طبقه مدیریتی هستند که خود شامل دو زیرطبقه تحت عنوان؛ ضعف مدیریت و برنامه‌ریزی نظام آموزشی کشور و کارآفرین نبودن دانشگاه‌ها می‌باشد. امروزه دانشگاه‌ها با چالش‌های عدیده‌ای روبرو هستند از بی‌ثباتی در پست‌های مدیریتی و نبود افراد متخصص تا اتخاذ تصمیمات و سیاست‌های غیرکارشناسانه باعث شده تا دانشگاه و در پی آن دانشجوی متأثر از این تصمیمات شود. عدم مدیریت و کنترل ورودی و خروجی دانشجوی و تسهیل فرآیند ورود دانشجوی با روش‌های مختلف بدون توجه و در نظر گرفتن شرایط دانشجوی بعد از فارغ‌التحصیلی و همچنین آینده شغلی وی، تئوریک بودن اغلب واحدهای درسی و کارآفرین نبودن دانشگاه‌ها منجر به این شده است که اغلب، دانشجویانی منفعل تحویل جامعه شود که این مسئله علاوه بر افزایش بیکاری در بین فارغ‌التحصیلان رشته کشاورزی، کاهش امید به آینده شغلی در بین دانشجویان در حال تحصیل و به دنبال آن افت انگیزه آنها را نیز در پی خواهد داشت. در این زمینه یکی از دانشجویان مورد مصاحبه عنوان کردند که "وقتی می‌بینم فرصت‌های شغلی کمی برای رشته کشاورزی هست و بیکاری در این رشته بیداد می‌کند احساس ناامیدی می‌کنم و از ورود به این رشته احساس پشیمانی می‌کنم". همچنین یکی دیگر از مصاحبه‌شوندگان بیان کردند که "متأسفانه رشته کشاورزی بازار کار خوبی ندارد و به ناچاری و نداشتن رتبه کنکوری مناسب وارد این رشته شده‌ام به امید بهبود وضعیت رشته کشاورزی ادامه دادم و در حال حاضر دانشجوی دکتری هستم ولی متأسفانه وضعیت نه تنها بهبود پیدا نکرد بلکه بدتر هم شد. این مسئله انگیزه مرا به شدت تضعیف کرده است".

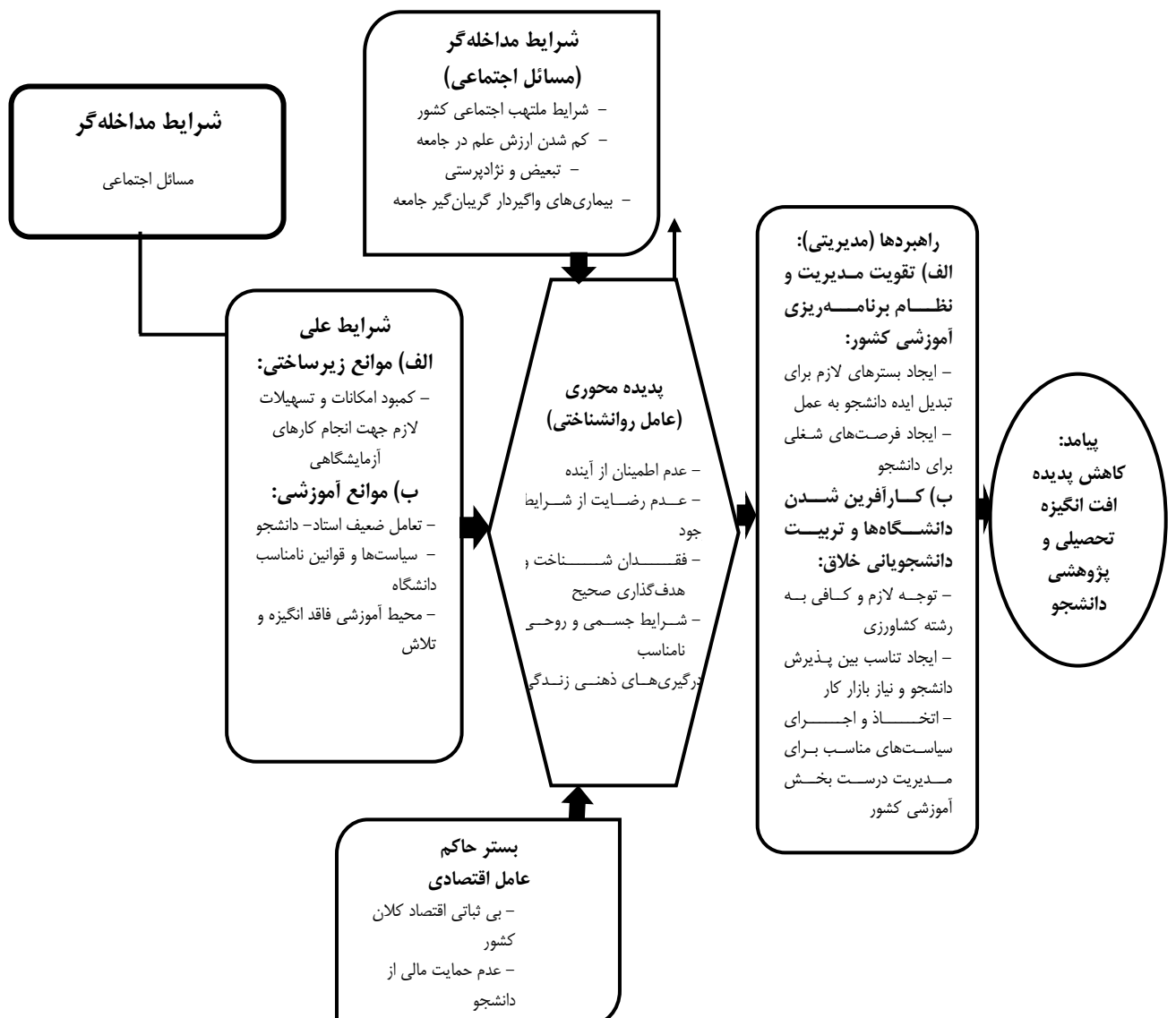
پیامدها

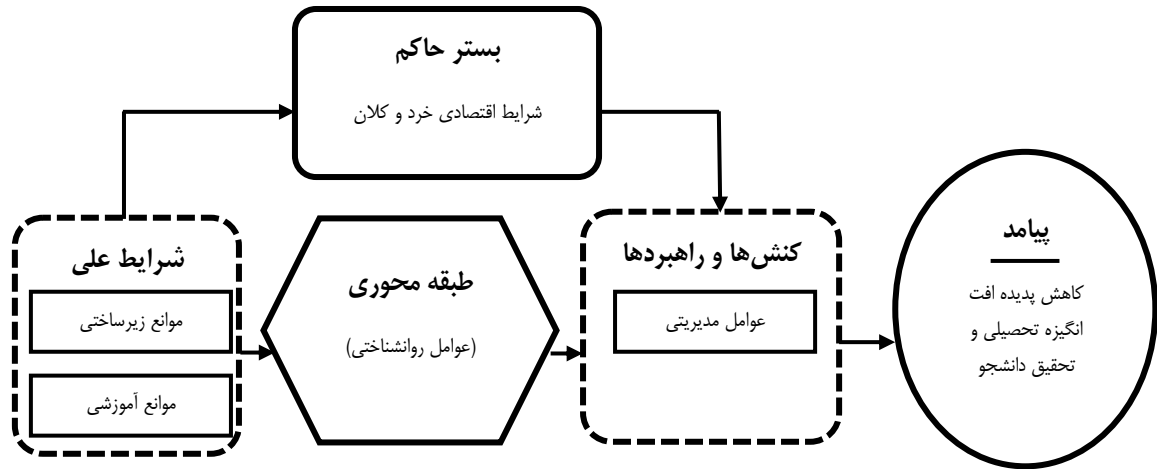
برخی از طبقه‌ها بیانگر نتایج و پیامدهایی هستند که در اثر اتخاذ راهبردها به وجود می‌آیند. در نتیجه اتخاذ راهبردهایی مانند: ایجاد بستر لازم برای تبدیل ایده دانشجوی به عمل، ایجاد فرصت‌های شغلی برای دانشجوی، توجه لازم و کافی به رشته کشاورزی، ایجاد تناسب بین پذیرش دانشجوی و نیاز بازار کار و همچنین اتخاذ و اجرای سیاست‌های مناسب برای مدیریت درست بخش آموزشی کشور می‌تواند به کاهش پدیده افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی می‌گردد. در غیر اینصورت بی‌توجهی به این موارد می‌تواند، پیامدهای منفی زیادی از جمله: ناامیدی دانشجوی نسبت به آینده شغلی، درگیری ذهنی

دانشجو و فقدان تمرکز کافی برای پیگیری کارهای پژوهشی وی، کاهش علاقه دانشجو به ادامه دادن در دوره تحصیلات تکمیلی و غیره را به همراه داشته باشد.

کدگذاری انتخابی

همانطور که پیشتر نیز اشاره شد هدف اصلی تئوری بنیانی (گرند تئوری) خلق نظریه است نه اینکه صرفاً پدیده‌ای شناسایی و توصیف گردد. لذا در مرحله کدگذاری انتخابی که مرحله اصلی نظریه‌پردازی نیز به شمار می‌آید براساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری (باز و محوری)، به تولید نظریه می‌پردازد. به این ترتیب مقوله محوری را به شکلی نظامند به دیگر مقولات ربط داده، آن را اثبات پژوهشی کرده و طبقه‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند اصلاح می‌شود. در واقع در این مرحله هدف این بود که با کنار هم قرار دادن طبقات و براساس روابط بین آنها، یک تصویر ایجاد شود، شکل (۳).

شکل ۳. مدل نهایی حاصل از کدگذاری انتخابی

بحث و نتیجه‌گیری

افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی یکی از معضلات و آسیب‌ها در حوزه آموزش عالی می‌باشد که عدم توجه به آن خسارات فراوانی را متحمل جامعه می‌نماید. تحلیل کیفی و عمیق این پدیده طی این پژوهش نشان داد که افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله عوامل: زیرساختی، آموزشی، روانشناختی، اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی قرار دارد. در این بین براساس یافته‌های حاصل شرایط علی و به عبارتی علل ایجاد پدیده افت انگیزه تحصیلی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی شامل دو دسته (طبقه) بودند که عوامل ساختاری یکی از علل شکل‌گیری پدیده افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی می‌باشد که متشکل از یک مقوله تحت عنوان کمبود امکانات و تسهیلات لازم جهت انجام کارهای آزمایشگاهی می‌باشد. در واقع نبود یا کمبود برخی مواد آزمایشگاهی سبب توقف کار آزمایشگاهی و یا طولانی شدن فرآیند تحقیق بسیاری از دانشجویانی که کار آنها آزمایشگاهی گزارش شد. این مسئله صرفاً وقت دانشجویان را هدر نخواهد داد بلکه زمینه‌های سردی و ناامیدی از ادامه کار را نیز سبب خواهد شد. این یافته با یافته‌های مطالعه شریفی علون‌آبادی و همکاران (۱۳۹۵) و بوکسای و همکاران (۲۰۱۹) همسو می‌باشد. آنها در مطالعه خود به نتیجه رسیدند که انگیزه پیشرفت تحصیلی متأثر از عوامل مختلفی از جمله عوامل زیرساختی می‌باشد. دسته دیگر شرایط علی شکل‌گیری پدیده افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی، عوامل آموزشی می‌باشند، با توجه به نتایج تحقیق، از بین عوامل آموزشی، عامل مربوط به تعامل ضعیف استاد - دانشجو مهمترین و اثرگذارترین عامل نسبت به سایر عوامل آموزشی موثر بر انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان بود. این یافته با یافته‌های مطالعات محققانی از جمله: حدادیان و همکاران (۱۳۹۰)؛ گرانسایه و همکاران (۱۳۹۴)؛ شریفی علون‌آبادی و همکاران (۱۳۹۵)؛ طاهری و جلیلیان (۱۳۹۷)؛ محمودی و همکاران (۱۳۹۹)،

بوکسای و همکاران (۲۰۱۹) و یلماز و همکاران (۲۰۱۷) همخوانی دارد. آنها در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که رابطه نامناسب اساتید با دانشجویان چه از لحاظ درسی و چه از لحاظ رفتاری و همچنین بی توجهی یا کم توجهی به خواسته‌های آنها می‌تواند انگیزه و روحیه آنها را به شدت تحت تأثیر قرار دهد.

براساس یافته‌های تحقیق و پس از طبقه‌بندی مفاهیم و بررسی میزان و اهمیت طبقات و همچنین میزان ارتباط بین طبقات، طبقه مربوط به عامل روانشناختی به عنوان پدیده محوری در مرکز مدل قرار داده شده و ارتباط سایر طبقات نیز نسبت به آن مورد بررسی و واکاوی قرار گرفت. از بین عوامل روانشناختی، عامل عدم اطمینان از آینده شغلی نسبت به سایر عوامل روانشناختی بیشترین فراوانی را داشته است. در واقع دانشجویانی که معتقد بودند، تحصیلات تأثیر چندانی بر روی اشتغال و آینده آنها ندارد، علاقه چندانی به ادامه تحصیل نداشته و از انگیزه پایینی برخوردار بودند. این یافته با یافته‌های مطالعات مقدسی فریمانی و تشکری (۱۳۹۷)، محمودی و همکاران (۱۳۹۹) همخوانی دارد. آنها در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که عدم اطمینان دانشجو از آینده شغلی خود و یا ترس از نبود فرصت شغلی بعد از فارغ‌التحصیل شدن، می‌تواند انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجو را تحت تأثیر قرار دهد.

براساس یافته‌های تحقیق بستر حاکم بر پدیده افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان عوامل اقتصادی بودند که بی‌توجهی یا کم توجهی به آنها از سوی نظام آموزشی می‌تواند به شکل‌گیری پدیده افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی کشاورزی که رشته آنها از وضعیت بازار خوبی نیز برخوردار نیست منجر شود. از بین عوامل اقتصادی مؤثر بر انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان، عامل عدم حمایت و پشتیبانی مالی از دانشجو بیشترین فراوانی را داشته است این مورد نشان می‌دهد که عدم حمایت و پشتیبانی مالی از دانشجو مؤثرترین عامل در بین عوامل اقتصادی مؤثر بر پدیده افت انگیزه تحصیلی می‌باشد. در واقع عدم حمایت مالی از دانشجو در طول فرآیند تحصیل و به‌ویژه موقعی که وارد مرحله پژوهشی می‌شود باعث می‌شود دانشجو تمرکز کافی برای پیگیری و ادامه کارهای خود را نداشته باشد و برای تأمین مخارج روزمره خود به فکر شغل پاره‌وقت یا تمام‌وقت شود این مسئله خود باعث می‌شود که دانشجو وقت کافی برای انجام کارهای پژوهشی خود را نداشته باشد. این یافته با یافته‌های مطالعات محققانی از جمله: طاهری و جلیلیان (۱۳۹۷)، محمودی و همکاران (۱۳۹۹)، دی وایت و همکاران (۲۰۱۳) و آلیورینی و لوسیدی (۲۰۱۱)، همخوانی دارد. آنها در مطالعات خود به نتیجه رسیدند که ضعف بنیه اقتصادی دانشجو در طول فرآیند تحصیل می‌تواند شرایط تحصیلی را برای وی سخت کند و انگیزه و علاقه او را برای انجام کارهای پژوهشی کاهش دهد.

همچنین براساس یافته‌های تحقیق مسائل اجتماعی به عنوان شرایط مداخله‌گر تعیین شدند. نیاز به محیطی امن و جامعه‌ای آرام و سالم حق هر انسانی است، دانشجویان نیز به عنوان قشر مهمی از جامعه که به دنبال ساختن آینده شغلی و شخصیتی خود هستند مستثنی از این حق نبوده و نیاز مبرم به شرایط اجتماعی

سالم و امن دارند. این یافته با یافته‌های مطالعه شریفی علون آبادی و همکاران (۱۳۹۵)، نائج حقیقی (۱۳۹۸) و طالبی فر و همکاران (۱۳۹۹) همخوانی دارد. آنها در مطالعه خود افت انگیزه تحصیلی دانشجو را ناشی از شرایط نامناسب اجتماعی خانواده و یا کشور عنوان کردند.

براساس یافته‌های حاصل از مصاحبه با دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی، راهبردهایی که برای کاهش پدیده افت انگیزه تحصیلی و تحقیق از سوی مصاحبه‌شوندگان عنوان شد عوامل مدیریتی بودند که ایجاد بسترهای لازم برای تبدیل ایده دانشجو به عمل، ایجاد فرصت‌های شغلی برای دانشجو، توجه لازم و کافی به رشته کشاورزی، ایجاد تناسب بین پذیرش دانشجو و نیاز بازار کار، اتخاذ و اجرای سیاست‌های مناسب برای مدیریت درست بخش آموزشی کشور از جمله این راهبردها بودند. بی توجهی یا کمی توجهی به این موارد می‌تواند علاوه بر تشدید پدیده افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی کشاورزی، پیامدهای منفی دیگری از جمله پیامدهای و نارضایتی‌های به‌خصوص جامعه بخش کشاورزی را به دنبال خواهد داشت. این یافته با یافته‌های طالبی فر و همکاران (۱۳۹۹) همخوانی دارد.

نتیجه‌گیری نهایی (طرح و بسط نظریه تعامل عوامل چندگانه در انگیزش تحصیلی و پژوهشی)

با توجه به نتایج مطالعه کیفی در باب کشف چراها و ریشه‌های افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی و نظریات ارائه شده در باب انگیزش تحصیلی و پژوهشی، می‌توان نظریه‌ای را ارائه داد که به عنوان "نظریه تعامل عوامل چندگانه در انگیزش تحصیلی و پژوهشی" شناخته شود. این نظریه بر اساس تعامل بین عوامل زیرساختی، آموزشی، روانشناختی، اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی شکل می‌گیرد و به بررسی چگونگی تأثیر این عوامل بر انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان می‌پردازد.

عناصر نظریه تعامل عوامل چندگانه در انگیزش تحصیلی و پژوهشی:

۱. **عوامل زیرساختی:** کمبود امکانات و تسهیلات لازم برای انجام کارهای آزمایشگاهی و پژوهشی می‌تواند به کاهش انگیزه تحصیلی منجر شود. نظریه‌های محیط یادگیری تأکید دارند که محیط فیزیکی و منابع آموزشی تأثیر زیادی بر یادگیری و انگیزه دانشجویان دارند. نظریه یادگیری تجربی^{۱۵}، نیز بر اهمیت یادگیری از طریق تجربه تأکید داشته و بیان می‌کند که اگر دانشجویان فرصت‌های عملی و تجربی بیشتری برای یادگیری داشته باشند، احتمالاً انگیزه بیشتری برای ادامه تحصیل و پژوهش خواهند داشت. بنابراین دسترسی به امکانات مجهز آزمایشگاهی و یا ابزارهای پژوهش میدانی، به دانشجویان کمک می‌کند تا انگیزه یادگیری بیشتری

داشته و پژوهش‌های خود را به نحو احسن‌تری هدایت نمایند. فقدان بسیاری از این امکانات، موجب بی‌انگیزگی و عدم تمایل دانشجو به انجام یک فعالیت پژوهشی با کیفیت خواهد بود.

۲. **عوامل آموزشی:** تعامل ضعیف بین استاد و دانشجو و سیاست‌های نامناسب دانشگاهی (محیط نامناسب آموزشی) می‌تواند به عدم رضایت و کاهش انگیزه دانشجویان منجر شود. نظریه تعامل استاد-دانشجو^{۱۶} و نظریه‌های یادگیری اجتماعی^{۱۷} به نقش تعاملات استاد و دانشجو و رشد تعاملات اجتماعی در افزایش انگیزه دانشجویان اشاره دارند. نظریه تعامل استاد-دانشجو بیان می‌کند که هر چقدر این تعامل بیشتر و نزدیکتر باشد، دانشجو احساس راحتی و تعلق بیشتر به محیط آموزشی کرده و زمینه رشد اجتماعی وی تسریع می‌شود. این نظریه تأکید می‌کند که برای ایجاد انگیزه بیشتر، بهتر است استاد بجای ارائه دستورات به دانشجو و نقش ناظر، نقش تسهیل‌کننده را داشته و برخی فعالیت‌ها با همکاری دوطرف انجام گیرد (انگلهارت^{۱۸}، ۲۰۰۹). نظریه یادگیری اجتماعی بندورا بر اهمیت تعاملات اجتماعی در بهبود انگیزه اشاره دارد (بندورا^{۱۹}، ۱۹۷۷) و سیاست‌های دانشگاه می‌تواند در راستای ایجاد فضای مناسب جهت بهبود تعاملات اجتماعی استاد-دانشجو باشد. نظریه شناخت اجتماعی^{۲۰} بندورا نیز تأکید دارد که انگیزه یادگیری و پژوهش در یک بستر اجتماعی با تعاملات پویا و متقابل فرد، محیط و رفتار اتفاق می‌افتد (بندورا، ۲۰۰۱) و لذا نقش تعاملات بین‌فردی، محیط دانشگاه و رفتارهایی که در این محیط با دانشجو می‌شود در کاهش یا افزایش انگیزه وی تأثیرگذار است برخی سیاست‌های کنونی دانشگاه‌ها مانند فقدان یک اتاق یا سایت کامپیوتری مجهز برای حضور دانشجو در دانشکده و یا لغو اسکان خوابگاه بدلیل سنوات منجر به ایجاد فاصله بین دانشجو و استاد و در نتیجه کاهش چشمگیر تعاملات شده که در نهایت به بی‌انگیزگی هم دانشجو و هم استاد از ادامه همکاری می‌شود.

۳. **عوامل روانشناختی:** عدم اطمینان از آینده شغلی و عدم رضایت از شرایط موجود به عنوان عوامل محوری در کاهش انگیزه تحصیلی شناسایی شده‌اند. فقدان هدف‌گذاری صحیح و عدم باور به دستیابی به اهداف مورد نظر نیز موجب ایجاد استرس و نگرانی نسبت به آینده و کاهش انگیزه شده است. این بخش از نظریه با نظریات مرتبط با انگیزش درونی و تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی همخوانی دارد. نظریه خودکارآمدی^{۲۱} بندورا بیان می‌کند که خودکارآمدی یک سازه انگیزشی مهم است که به باور یک فرد به توانایی‌اش برای انجام موفقیت آمیز وظایف و دستیابی به اهداف در موقعیت‌های خاص اشاره دارد (بندورا، ۱۹۹۷). مطابق با این

16. Teacher-Student Interaction

17. Social Learning Theory

18. Englehart

19. Bandura

20. Social cognitive theory

21. Self-efficacy Theory

نظریه، افرادی که باور دارند تلاش آنها می‌تواند منجر به اهداف مدنظر آنها از قبیل اهداف شغلی، درآمدی یا موقعیت اجتماعی منجر شود، انگیزه بیشتری داشته و از ادامه کار دلسرد نیستند. در واقع خودکارآمدی یک فرآیند انگیزشی کلیدی در نظریه شناخت اجتماعی است (شانک و دی‌بنتو^{۲۲}، ۲۰۲۱). در مقایسه با افرادی که احساس کارآمدی کمتری دارند، آنهایی که خودکارآمدی بالاتری دارند درگیر فعالیت‌های پژوهشی شده، تلاش بیشتر دارند، ثبات بیشتری به‌ویژه در هنگام دشواری‌ها (همانند مسائل خانوادگی و شخصی) و رسیدن به سطوح بالاتر دارند. نظریه شناخت اجتماعی، برخی متغیرهای مهم مانند اهداف و ارزیابی فرد از میزان پیشرفت خود در راستای دستیابی به این اهداف، مقایسه‌های اجتماعی، ارزش‌ها، نتایج مورد انتظار انتظار را در ارتقاء انگیزش مهم فرض می‌کند (شانک و دی‌بنتو، ۲۰۲۰). هدف‌گذاری در نظریه شناخت اجتماعی، قوی‌ترین انگیزه شناخته شده است که به فرد برای تمرکز بر موفقیت و حفظ تلاش برای دستیابی به آن کمک می‌کند و اگر این هدف‌گذاری به‌صورت صحیح انتخاب نشده باشد، قانداً این تمرکز و تلاش را از دانشجو گرفته و موجبات بی‌انگیزگی و دلسردی او را فراهم می‌کند. نظریه تعیین هدف لاک^{۲۳} نیز معتقد است که اهدافی که بخوبی تعریف شده، مشخص و کمی چالش برانگیز باشند، بسیار ترغیب‌کننده‌تر از اهدافی هستند که مبهم و با دسترسی آسان تعریف شده‌اند (لاک و لاتهام^{۲۴}، ۲۰۰۲). دانشجویانی که صرفاً بدنبال مدرک بوده و قصد ندارند چالش رسیدن به درجه دکتری را تحمل کنند و یا دانشجویانی که نمی‌دانند به چه منظور قرار است دکتری بخوانند، در حین دوره دکتری، بتدریج انگیزه خود را از دست داده و از سختی دوره گلایه می‌کنند.

۴. **عوامل اقتصادی:** وضعیت مالی نامناسب دانشجویان و عدم حمایت مالی از سوی دانشگاه‌ها که می‌تواند به کاهش انگیزه و تمرکز بر تحصیل و پژوهش منجر شود. مطالعات نشان می‌دهد که شرایط اقتصادی و وضعیت مالی نقش مهمی در شکل‌گیری انگیزه تحصیلی و پژوهشی از طریق کانال‌های مختلف از جمله دسترسی به منابع، آسایش روحی-روانی و پویایی‌های اجتماعی ایفا می‌کند (سیرین^{۲۵}، ۲۰۰۵؛ آدرینتو^{۲۶}، ۲۰۱۵). به عنوان مثال، دانش‌آموزان با پیشینه‌های اقتصادی-اجتماعی پایین‌تر ممکن است سطوح استرس بالاتری را در رابطه با مسائل مالی تجربه کنند که تمرکز آنها را کاهش و حرکت در مسیرهای تحصیلی را مختل کند. مطابق با هرم نیازهای مازلو^{۲۷}، نیازهای اساسی (مانند ثبات مالی) مقدم بر سایر نیازهای مانند خودشکوفایی و موفقیت تحصیلی هستند و اگر نیازهای مالی یک دانشجو برآورده نشود، ممکن است انگیزه آنها برای ادامه تحصیل و پژوهش کاهش یابد (مکلئود^{۲۸}، ۲۰۰۷). نظریه خود تعیینی^{۲۹} نیز معتقد است که انگیزه تحت تأثیر

22. Schunk & DiBenedetto

23. Locke's Goal-Setting Theory

24. Locke & Latham

25. Sirin

26. Aderinto

27. Maslow's Hierarchy of Needs

28. McLeod

29. Self-Determination Theory

برآورده شدن سه نیاز اساسی روانشناختی یعنی استقلال، شایستگی و ارتباط است (دسی و رایان^{۳۰}، ۲۰۱۲). مشکلات مالی می‌تواند توانایی دانشجویان را برای احساس خودمختاری یا شایستگی تحصیلی مختل کند، بنابراین بر انگیزه آنها تأثیر می‌گذارد. بسیاری از دانشجویان بدلیل مالی قادر به رقابت تحصیلی و پژوهشی با سایر همکلاسی‌های خود نیستند و گاهاً مجبورند زمان پژوهش خود را صرف مشاغل پاره‌وقت کنند که این امر موجب کاهش احساس شایستگی تحصیلی و پژوهشی شده و انگیزه ادامه رقابت را از آنها سلب می‌کند. تئوری انتظار-ارزش^{۳۱} نیز نشان می‌دهد که انگیزه با توجه به انتظارات دانشجویان از موفقیت و ارزشی که از تحصیل و پژوهش بدست می‌آید، تعیین می‌شود (ویگفیلد و اکلز^{۳۲}، ۲۰۰۰). اگر مسائل مالی منجر به کاهش انتظارات یا بی‌ارزش شدن تحصیلات و پژوهش در دیدگاه دانشجویان شود، انگیزه نیز کاهش می‌یابد. بسیاری از دانشجویان وقتی ارزش مورد انتظار خود را از تحصیل و پژوهش محاسبه می‌کنند به این نتیجه می‌رسند که با چنین مشکلات مالی و عدم حمایت مالی از سوی دانشگاه یا خانواده، ادامه تحصیل یا انجام یک پژوهش با کیفیت، ارزش چندانی ندارد و دچار بی‌انگیزگی می‌شوند.

۵. *عوامل اجتماعی*: شرایط اجتماعی و فرهنگی جامعه می‌تواند بر ارزش‌گذاری علم و پژوهش تأثیر گذاشته و به کاهش انگیزه دانشجویان منجر شود. شرایط اجتماعی ملتهب، مانند بی‌ثباتی سیاسی یا ناآرامی‌های مدنی، و یا حتی شیوع بیماری‌های واگیردار در جامعه می‌تواند منجر به تشدید اضطراب و احساس ناامنی در بین دانشجویان شده و آنها را از مشارکت در فعالیت‌های تحصیلی و پژوهشی دلسرد کند. نظریه هرم نیازهای مازلو، معتقد است که ایمنی و امنیت جزء نیازهای اساسی بوده باید ابتدا ارضا شوند تا اینکه افراد بتوانند روی اهداف سطح بالاتر، مانند آموزش و پژوهش تمرکز کنند (وو^{۳۳}، ۲۰۱۲). اگر دانشجویان احساس ناامنی کنند، انگیزه آنها برای تعالی تحصیلی و پژوهشی قطعاً کاهش می‌یابد. نظریه سیستم‌های اکولوژیکی برونفنبرنر^{۳۴} نیز بر تأثیر متقابل افراد و محیط آنها تأکید داشته و معتقد است شرایط ملتهب اجتماع، زمینه‌ای منفی ایجاد می‌کند که بر انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجویان تأثیر می‌گذارد (گو و لی^{۳۵}، ۲۰۲۳).

در فرهنگ‌ها یا جوامعی که علم و آموزش بتدریج کم‌ارزش می‌شود نیز دانشجویان ممکن است انگیزه کمتری برای پیگیری فعالیت‌های پژوهشی یا حتی پیشرفت تحصیلی خود بدلیل عدم دریافت حمایت اجتماعی داشته باشند. اگر جامعه برای علم ارزش قائل نباشد، دانشجویان ممکن است این دیدگاه را درونی کنند و از این حوزه‌ها جدا شوند. نظریه انتظار-ارزش، نشان می‌دهد که دانشجویان بر اساس انتظاراتشان برای موفقیت و ارزشی که برای تحصیل و پژوهش قائل هستند برانگیخته می‌شوند. اگر جامعه علم را بی‌ارزش کند،

30. Deci & Ryan

31. Expectancy-Value Theory

32. Wigfield & Eccles

33. Wu

34. Bronfenbrenner's ecological systems theory

35. Guo & Lee

دانشجویان نیز ممکن است انتظار پاداش و ارزش کمتری از دنبال کردن آموزش و پژوهش داشته و انگیزه آنها کاهش یابد. همچنین نظریه سرمایه فرهنگی بوردیو^{۳۶} نیز بیان می‌کند که دانش، مهارت‌ها و تحصیلات مورد ارزش جامعه (سرمایه فرهنگی) بر آرزوها و انگیزه‌های دانشجویان تأثیر می‌گذارد و کاهش ارزش علم می‌تواند سرمایه فرهنگی و انگیزه دانشجویان را برای مشارکت در زمینه‌های علمی-پژوهشی کاهش دهد (بوردیو، ۲۰۱۸؛ سالیوان^{۳۷}، ۲۰۰۱).

۶. عوامل مدیریتی: ضعف در مدیریت آموزشی و عدم همسویی با نیازهای بازار کار می‌تواند به طور مستقیم بر انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان از طریق مکانیسم‌های مختلف مانند درک تناسب آموزش-بازار کار و کیفیت آموزش تأثیر بگذارد. مدیریت ضعیف می‌تواند منجر به سیاست‌های آموزشی ناهماهنگ و فقدان کیفیت در آموزش شود و دانشجویان را برای ارتقاء مهارت جهت حضور در بازار کار با مشکل مواجه کند (کلری و وان‌نوی^{۳۸}، ۲۰۱۴). نظریه سیستم‌ها^{۳۹} بیان می‌کند که تمام بخش‌های سیستم آموزشی باید به طور موثر با هم کار کنند. ضعف مدیریت این هماهنگی را مختل نموده و منجر به تجربه ناموفق دانشجویان در دانشگاه شده و در نتیجه بر انگیزه آنها تأثیر منفی می‌گذارد (لاکومسکی و هاینز^{۴۰}، ۲۰۲۰).

از سوی دیگر زمانی که برنامه‌های آموزشی با تقاضاهای بازار کار مطابقت نداشته باشد، دانشجویان ممکن است احساس کنند که تلاش آنها در دانشگاه منجر به فرصت‌های شغلی مناسب نمی‌شود و باعث کاهش انگیزه تحصیلی و پژوهشی آنها شود. نظریه سرمایه انسانی^{۴۱} بر این فرض است که افراد در آموزش سرمایه‌گذاری می‌کنند تا مهارت‌های خود را افزایش داده و قابلیت اشتغال خود را افزایش دهند و اگر برنامه‌های تحصیلی با نیازهای بازار همسو نباشد، دانشجویان ممکن است ارزش سرمایه‌گذاری آموزشی خود را زیر سوال برده و انگیزه خود را از دست بدهند (بکر^{۴۲}، ۲۰۰۹).

فقدان تمرکز و عدم توجه سیستم مدیریت بر بر کارآفرینی نیز می‌تواند منجر به افت انگیزه شود. هنگامی که دانشگاه‌ها بر کارآفرینی تأکید می‌کنند، دانشجویان ممکن است ارتباط مستقیم‌تری بین مطالعات خود و برنامه‌های کاربردی دنیای واقعی ببینند، بنابراین انگیزه آنها برای مشارکت عمیق در کار آکادمیک خود افزایش می‌یابد. نظریه شناخت اجتماعی^{۴۳} بر تعامل بین افراد، محیط و رفتار آنها تأکید داشته و ادعان دارد که یک محیط آموزشی که کارآفرینی را ترویج می‌کند، می‌تواند با نشان دادن مسیرهای موفقیت، خودکارآمدی و انگیزه دانشجویان را افزایش دهد (بندورا، ۲۰۰۱).

36. Bourdieu's theory of cultural capital

37. Sullivan

38. Cleary, J., & Van Noy

39. Systems Theory

40. Lakomski & Haynes

41. Human Capital Theory

42. Becker

43. Social Cognitive Theory

بطور کلی نظریه تعامل عوامل چندگانه به وضوح نشان می‌دهد که انگیزه تحصیلی و پژوهشی یک پدیده چندبعدی است که تحت تأثیر عوامل مختلف قرار دارد. برای بهبود انگیزه دانشجویان، لازم است که تمامی این عوامل به طور همزمان مورد توجه قرار گیرند و سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی به گونه‌ای طراحی شوند که به نیازهای دانشجویان پاسخ دهند و بستر مناسبی برای رشد و پیشرفت آن‌ها فراهم کنند.

در پایان در این پژوهش و با توجه به نتایج حاصل از این مطالعه، راه‌کارهای زیر به منظور بهبود وضعیت انگیزه تحصیلی و پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته کشاورزی، پیشنهادات زیر ارائه شدند:

۱- شناخت هر چه بهتر عوامل موجود و یا افزایش‌دهنده افت انگیزه تحصیلی و پژوهشی از ضروریات هر نظام آموزشی است. لذا پیشنهاد می‌گردد با ریشه‌یابی این عوامل راه‌حلهایی سازنده برای حل آنها در نظر گرفته شود و توسط سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اجرایی گردند.

۲- مشوق‌هایی جهت افزایش انگیزه دانشجویان به ادامه تحصیل در نظر گرفته شود، با در نظر گرفتن حمایت‌های مالی از دانشجویان زمینه افزایش انگیزه در آنان فراهم شود.

۳- اهمیت دادن به مراکز مشاوره دانشگاه و فعال‌تر نمودن آنها با هدف ایجاد انگیزه تحصیلی و پژوهشی در بین دانشجویان.

۴- برگزاری سمینارها و کارگاه‌های مرتبط با افزایش انگیزه تحصیلی و پژوهشی در بین دانشجویان.

۵- بالا بردن سطح کیفیت آموزشی اساتید و استفاده از فناوری‌های روز دنیا و همچنین ایجاد رابطه صمیمی با دانشجویان از سوی اساتید.

۶- تهیه سرفصل‌های درسی مناسب با توجه به نیازهای شغلی جامعه و کاربردی کردن آنها با هدف ایجاد و تقویت مهارت‌های دانشجو تا طریقه‌ای برای درآمدزایی وی به حساب آید.

۷- فراهم کردن موجبات اشتغال با درآمد مناسب جهت کاهش بیکاری در بین فارغ‌التحصیلان رشته کشاورزی که افزایش امید در بین دانشجویان در حال تحصیل را نیز به دنبال خواهد داشت.

۸- اختصاص بودجه‌های لازم برای حمایت از رشته‌های آزمایشگاهی و فراهم آوردن امکانات آزمایشگاهی با هدف تسهیل فرآیند اجرای کارهای تحقیقاتی دانشجویان دارای کار آزمایشگاهی و کاهش طول دوره پژوهشی آنها.

References

- Aderinto, J. (2015). "The Effect of Socioeconomic Status on the Academic Performance of Students." *International Journal of Sociology and Anthropology*, 7(6), 67-74.
- Ahmadi, A., Ziapour, A., and Mehedi, N. (2023). Prediction of Academic Motivation Based on Variables of Personality Traits, Academic Self-Efficacy, Academic Alienation and Social Support in Paramedical Students. *Community Health Equity Research & Policy*.43(2):195-201. [In Persian].
- Alagheaband, A. (2019). Management of organizational behavior: the use of human resources. Tehran, Amir Kabir Publications. P. 24. [In Persian].
- Amrai, K., Elahi Motlagh, Sh., Azizi Zalani, H., and Parhon, H. (2011). The relationship between academic motivation and academic achievement students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 12, 399-402. [In Persian].
- Azad, Y., Farahbakhsh, K., Shafiabad, A., Salimi Bajestani, H., and Rabiei, M. (2017). The Role of career Selection Skills on Student Motivation in Shahrekord University, *Counseling Culture and Psychotherapy*, 9 (36), 51-76 [In Persian].
- Azizi –Khalkheili, T., and Menatizadeh, M. (2020). The Occupation of Agricultural Graduates: The Analysis of the Students' Attitude of Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University, *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 6(12). [In Persian].
- Bakhshandeh bavarsad M, Hakim A S, Azimi N, Latifi M, Ghalvandi H. (2015). Nursing Students Viewpoints about Educational Motivation and its Related Factors in Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, 7 (1), 35-44. [In Persian].
- Bandura, A. (1977). Social learning theory. *Englewood Cliffs*.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual review of psychology*, 52(1), 1-26.
- Bandura, A., & Wessels, S. (1997). *Self-efficacy* (pp. 4-6). Cambridge: Cambridge University Press.
- Becker, G. S. (2009). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. University of Chicago press.

- Bocsi, V., Ceglédi, T., Kocsis, Z., Kovacs, K. E., Kovács, K., Müller, A., and Toth, D. A. (2019). The discovery of the possible reasons for delayed graduation and dropout in the light of a qualitative research study. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation*, 3(1), 27-38.
- Bourdieu, P. (2018). The forms of capital. In *The sociology of economic life* (pp. 78-92). Routledge.
- Brody, D. L., Scheiner, E. Y., Dimri, M., Ari, B., Tzadok, Y., Aalsvoort, G. M. Van Der., and Lepola, J. (2018). Measuring motivation in preschool children: a comparison of Israeli, Dutch and Finnish children. *Early Child Development and Care*, 0(0), 1-11.
- Camacho, A., Correia, N., Zaccoletti, S., and Daniel, J.R. (2021). Anxiety and Social Support as Predictors of Student Academic Motivation During the COVID-19. *Frontiers on Psychology*, 12, 1-11. doi: 10.3389/fpsyg.2021.644338.
- Cleary, J., & Van Noy, M. (2014). A Framework for Higher Education Labor Market Alignment: Lessons and Future Directions in the Development of Jobs--Driven Strategies. Working Paper. *John J. Heldrich Center for Workforce Development*.
- Davarinia, M., Kian, M & Afshani, S.A. (2020). Identifying Factors Affecting College Students' Academic Success and Failure, 13 (49), 7-35. [In Persian].
- De Witte, K., Cabus, S., Thyssen, G., Groot, W., and van den Brink, H. M. (2013). A critical review of the literature on school dropout. *Educational Research Review*, 10, 13-28.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2012). Self-determination theory. *Handbook of theories of social psychology*, 1(20), 416-436.
- Englehart, J. M. (2009). Teacher-student interaction. In *International handbook of research on teachers and teaching* (pp. 711-722). Boston, MA: Springer US.
- Ghaffari, A., and Hasharadi, S. (2016). Investigating the effect of unemployment of graduates on achieving the goals of resistance economy (case study: graduates of agriculture). National Conference of New Researches in Management, Law, Economics and Human Sciences. [In Persian].

- Gransayeh, P, Azghandirad, S., and Nowrozi, K. (2014). The effect of different factors on the motivation of Ferdowsi University of Mashhad students. The first student conference of the Faculty of Engineering: Challenges and Opportunities, Mashhad. [In Persian]
- Guo, X., & Lee, J. S. (2023). A systematic review of Informal Digital Learning of English: An ecological systems theory perspective. *System*, 103097.
- Iran Statistics Center. (2021). <https://www.amar.org.ir>. [In Persian].
- Jolhar, M., Farhadi., S., and Rahimi Kian. (2017). First to third year student's motivation in dental school, Islamic Azad University of Tehran and its relationship with the relevant factors. *Journal of Research in Dental Sciences*, 15(1), 55-49. [In Persian].
- Jouybari, L., Mokhtari, F., Noorozi, M., and Sanagoo, A. (2019). The Study of University Students Perspectives' and Experiences on Promoting Educational Motivation in Golestan University of Medical Sciences in 2015, *Journal of Education Studies Aja University of medical Science*, 6 (2), 1-10. [In Persian].
- Karami, SH., and Zarafshani, K. (2011). Survey on causes of educational dropout and ways of reducing it from the students' viewpoint Agricultural promotion and training, Faculty of Agriculture, Razi University, *Higher Education Letter*, 4(14), 105-121. [In Persian].
- Khaghani Borujani, N. (1400). The effect of motivation on the academic achievement of elementary school students. The 6th National Conference on Humanities and Education Centered on Sustainable Development, Tehran, 1-6. [In Persian].
- Klootwijk, C. L. T., Koele, I. J., Hoorn, J. Van, Berna, G., and Duijvenvoorde, A. C. K. Van. (2021). Parental Support and Positive Mood Buffer Adolescents' Academic Motivation During the COVID-19 Pandemic. 31(3), 780-795.
- Kovacs, K. E., Nagy, B. E., and Hegedus, R. (in press). The connection between health behaviour and academic achievement among Hungarian adolescents in an international comparison. *Review of Applied Psychology/Revue Européenne de Psychologie Appliquée*.
- Lakomski, G., & Haynes, F. (2020). Educational Organisations as Systems. In *Educational Administration* (pp. 18-33). Routledge.

- Locke, E. A., & Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American psychologist*, 57(9), 705.
- Lucas, M. J., Jorun, N., Torstein, H., Arild, R., Gaute, V., and Vigdis, V. (2023). Motivational Determinants of Students' Academic Functioning: The Role of Autonomy-support, Autonomous Motivation, and Perceived Competence, *Scandinavian Journal of Educational Research*, 67:2, 194-211.
- Mahmoudi, A.R., Mahmoudi, F., Mahmoudi, M.S and Shamsaei, M. (2019). Medical Shiraz of Achievement Academic of Comparison Students, *Medicine and Spiritual Cultivation*, 29 (4), 302-315. [In Persian].
- McLeod, S. (2007). Maslow's hierarchy of needs. *Simply psychology*, 1(1-18).
- Moghaddas Farimani, SH., and Tashakori, Z. (2018). Examining the Motivations of Associate' Students in Agricultural Research and Education Centers in connection with Studying in Agricultural Applied-Practical Sciences, *Higher Education Letter*, 11(42), 161-182. [In Persian].
- Muammarhour, J, Dehghani, Ma, Alipour, A., and Shabanifard, M. (2016). Meta analysis studies on affecting factors on student motivation academic in iran, *Teaching and Learning Research*, 15(2), 17-26. [In Persian].
- Naeij Haghighi, A. (2018). academic progress and the study of factors affecting it among students, the first international conference on modern researches in psychology, counseling and behavioral sciences, Tehran. [In Persian].
- Najimi, A., Muftaq Dawood and Sharifirad, Gh. (2012). Factors affecting academic failure, from the perspective of Isfahan University of Medical Sciences students, *Journal of Health System Research*, 7 (6), 797-790. [In Persian].
- Parr, A. K and Bonitz, V. S. (2015). Role of family background, student behaviors, and school-related beliefs in predicting high school dropout. *The Journal of Educational Research*, 108(6), 504-514.

- Sabzi, R and Kerami, A. (1401). Investigating effective factors in creating students' academic motivation. The 13th National Research Conference of Psychology and Educational Sciences, Shirvan. [In Persian].
- Schunk, D. H., & DiBenedetto, M. K. (2021). Self-efficacy and human motivation. In *Advances in motivation science* (Vol. 8, pp. 153-179). Elsevier.
- Sirin, S. R. (2005). Socioeconomic status and academic achievement: A meta-analytic review of research. *Review of educational research*, 75(3), 417-453.
- Sivrikaya, A. H. (2019). The Relationship between Academic Motivation and Academic Achievement of the Students. *Asian Journal of Education and Training*, 5(2), 309-315.
- Sullivan, A. (2001). Cultural capital and educational attainment. *Sociology*, 35(4), 893-912.
- Taheri, M and Jalilian, F. (2017). An analysis of the causes and factors of motivation reduction and its effect on students' academic failure. *The Journal of New Advances in Behavioral Sciences*. 3(24), 54-70. [In Persian].
- Watankhah, N., Azizi Khalkhili, T and Zamani, G.H. (2011). Investigating the motivation of agricultural students to study (case study: Department of Animal Science, Shiraz Baath Higher Education Center). The 4th congress of science extension and education of agriculture and natural resources of Iran.
- Wigfield, A., & Eccles, J. S. (2000). Expectancy-value theory of achievement motivation. *Contemporary educational psychology*, 25(1), 68-81.
- Wu, W. (2012). The relationship between incentives to learn and Maslow's hierarchy of needs. *Physics Procedia*, 24, 1335-1342.
- Yegane dost, F., Khoshrosh, V and Pour Mohsen, M. (2019). The relationship between achievement motivation and self-efficacy with academic depression of Koshiar University students. Master's thesis, Koshiar Institute of Higher Education (non-profit, non-governmental). [In Persian].
- Yilmaz, E., Turgut, M., Kele, A., and Kele, A. (2017). Variables Affecting Student Motivation Based on Academic Publications. 8(12), 112-120.

Analyzing the Decline in Academic and Research Motivation among Agricultural Graduate Students: A Multiple Factor Interaction Theory

Jasem Golabifar⁴⁴, Yaser Mohammadi^{45*}

Introduction

In contemporary educational contexts, the pervasive decline in academic and research motivation among students stands out as a significant challenge within the education systems of many nations, Iran included (Azad et al., 2017). The issue of waning academic motivation among students transcends individual concerns to become a fundamental societal dilemma, with far-reaching implications for the broader community (Ghaffari, 2016). Moreover, the diminishing academic motivation in students can lead to substantial costs on both personal and societal levels (Davarinia et al., 2019). The erosion of educational motivation denotes a decline in student performance from a satisfactory standard to an unsatisfactory level (Ahmadi et al., 2023). Within the realm of agricultural education, particularly among postgraduate students, the decrease in academic motivation is exacerbated by a lack of understanding of the nature and objectives of agricultural disciplines, potentially compromising their future efficacy (Watankhah et al., 2013). Various factors contribute to the phenomenon of declining academic motivation among graduate students in agricultural studies, encompassing the quality of the learning environment, the chosen field of study, the economic circumstances of the students, and notably, their career prospects and employability (Farimani & Tashari, 2017). Consequently, this study endeavors to delve into the underlying reasons behind the diminishing academic and research motivation among postgraduate students.

Method

---

44. PhD Student, Department of Agricultural Development, University of Tehran, Tehran, Iran.
jassemgolabifar@ut.ac.ir

45. Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

*Corresponding Author: y.mohammadi@basu.ac.ir

Aligned with the research objectives, this study adopts an exploratory research design within a qualitative paradigm, employing an inductive approach. To elucidate the underlying reasons behind the decline in academic motivation and research engagement among postgraduate students, the qualitative method of grounded theory was employed. The research population comprised the key stakeholders, namely graduate students specializing in agricultural studies. Data collection was facilitated through semi-structured interviews, conducted in person with a cohort of 35 graduate students in the field of agriculture, with each interview spanning approximately 45 minutes.

Results and Discussion

Following the completion of the open coding phase and the extraction of concepts from the raw data, the study progressed to the axial coding stage. Through focused discussions in target population focus groups and the synthesis of concepts derived from open coding, the central coding phase identified six key factors (infrastructural, educational, psychological, economic, social, managerial) contributing to the decline in academic and research motivation among graduate students in the agricultural domain.

Subsequently, a hypothetical model was constructed to delineate the intricate relationships among the identified factors and their impact on academic motivation among graduate students in agriculture. Causal conditions were categorized into two primary classes: infrastructural barriers (e.g., inadequate laboratory facilities) and educational hindrances (e.g., ineffective teacher-student interactions, unsupportive university policies, lack of motivational educational environments). Each of these classes further encompassed several subclasses.

The psychological factor emerged as a pivotal class, comprising six distinct subclasses including uncertainties about the future, dissatisfaction with current circumstances, lack of recognition and direction, unfavorable physical and mental conditions, and interpersonal conflicts. Positioned at the core of the model, the psychological factor influenced by other identified classes.

The economic factor, was subdivided into categories such as macroeconomic instability, insufficient financial support for students, and students' precarious financial situations. Social issues constituted an intervening condition, encompassing subcategories like societal unrest, diminishing societal value of science, discrimination, and health crises.

Strategies to address these challenges were encapsulated in the management class, highlighting deficiencies in educational system management and the scarcity of entrepreneurial initiatives within universities. Neglecting these strategies could lead to adverse outcomes, including students' disillusionment with their career prospects, decreased research productivity, and waning interest in pursuing postgraduate studies.

In light of the findings from a qualitative study investigating the underlying causes of declining academic and research motivation among graduate students in agriculture, and drawing upon existing theories of academic and research motivation, we propose a new theoretical framework termed the "Theory of Multiple Factors Interaction". This framework posits that the interplay between infrastructural, educational, psychological, economic, social, and managerial factors significantly influences students' motivation in both academic and research contexts.

To mitigate these challenges and bolster academic motivation, recommendations were put forth, including enhancing awareness of contributing factors, providing incentives to encourage students' educational pursuits, enhancing the efficacy of university counseling services, and organizing seminars and workshops focused on enhancing academic motivation.

Keywords: Academic and Research Motivation, Grounded Theory, Multiple Factor Interaction Theory, Graduate students, Higher education

References

- 1- Azad, Y., Farahbakhsh., K., Shafiabad, A., Salimi Bajestani, H & Rabiei, M. (2017). The Role of career Selection Skills on Student Motivation in Shahrekord University, *Counseling Culture and Psychotherapy*, 9 (36), 51-76 [In Persian].

- 2- Ghaffari, A & Hasharadi, S. (2016). Investigating the effect of unemployment of graduates on achieving the goals of resistance economy (case study: graduates of agriculture). National Conference of New Researches in Management, Law, Economics and Human Sciences. [In Persian].
- 3- Davarinia, M., Kian, M & Afshani, S.A. (2020). Identifying Factors Affecting College Students' Academic Success and Failure, 13 (49), 7-35. [In Persian].
- 4- Ahmadi, A., Ziapour, A., and Mehedi, N. (2023). Prediction of Academic Motivation Based on Variables of Personality Traits, Academic Self-Efficacy, Academic Alienation and Social Support in Paramedical Students. *Community Health Equity Research & Policy*.43 (2):195-201. [In Persian].